

## **HUDUDLARDA KICHIK BIZNES VA TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISHNING MINTAQAVIY IQTISODIY O'SISHGA TA'SIRI**

**Mamatmuminov Xolbek Omonovich**

[mamatmuminovxolbek@gmail.com](mailto:mamatmuminovxolbek@gmail.com)

**Annotatsiya.** Mazkur tezisdagi hududlarda kichik biznes va tadbirkorlikni rivojlantirishning mintaqaviy iqtisodiy o'sishga ta'siri tahlil qilinadi. Kichik biznesning yalpi ichki mahsulot, bandlik, mahalliy bozor sig'imi, daromadlar diversifikatsiyasi va hududiy raqobatbardoshlikni shakllantirishdagi o'rni yoritilgan. O'zbekiston hududlari misolida tadbirkorlik subyektlarining hududiy taqsimoti, kichik biznesning iqtisodiyot va bandlikdagi salmog'i hamda rivojlanishga to'squinlik qiluvchi moliyaviy, infratuzilmaviy va institutsional omillar ko'rib chiqilgan. Hududiy iqtisodiy o'sishni jadallashtirish uchun moliyalashtirish imkoniyatlarini kengaytirish, biznes infratuzilmasini yaxshilash, raqamlashtirish, kooperatsiya va eksportga yo'naltirilgan tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash bo'yicha takliflar ishlab chiqilgan.

**Kalit so'zlar:** kichik biznes, tadbirkorlik, mintaqaviy iqtisodiyot, iqtisodiy o'sish, bandlik, hududiy rivojlanish, investitsiya, raqobatbardoshlik, moliyalashtirish, infratuzilma.

**Аннотация.** В тезисе анализируется влияние развития малого бизнеса и предпринимательства в регионах на региональный экономический рост. Раскрывается роль малого бизнеса в формировании валового внутреннего продукта, занятости, емкости местного рынка, диверсификации доходов и региональной конкурентоспособности. На примере регионов Узбекистана рассматриваются территориальное распределение субъектов предпринимательства, доля малого бизнеса в экономике и занятости, а также финансовые, инфраструктурные и институциональные ограничения его развития. Предложены направления расширения доступа к финансированию, совершенствования бизнес-инфраструктуры, цифровизации, кооперации и поддержки экспортно-ориентированного предпринимательства.

**Ключевые слова:** малый бизнес, предпринимательство, региональная экономика, экономический рост, занятость, региональное развитие, инвестиции, конкурентоспособность, финансирование, инфраструктура.

**Abstract.** This thesis examines the impact of small business and entrepreneurship development on regional economic growth. It highlights the role of small enterprises in gross domestic product formation, employment, local market

expansion, income diversification, and regional competitiveness. Using Uzbekistan's regions as an example, the study considers the territorial distribution of business entities, the contribution of small business to the economy and employment, and the financial, infrastructural, and institutional constraints that limit entrepreneurial development. Policy directions are proposed to expand access to finance, improve business infrastructure, accelerate digitalization, strengthen cooperation, and support export-oriented entrepreneurship.

**Keywords:** small business, entrepreneurship, regional economy, economic growth, employment, regional development, investment, competitiveness, finance, infrastructure.

## KIRISH

O'zbekiston iqtisodiyotida hududlarning barqaror va mutanosib rivojlanishini ta'minlash iqtisodiy siyosatning ustuvor yo'nalishlaridan biridir. Hududiy rivojlanishning muhim tayanchlaridan biri kichik biznes va xususiy tadbirkorlik hisoblanadi. Mazkur sektor yirik kapital qo'yilmalarni talab qilmasdan, mahalliy resurslarni xo'jalik aylanmasiga jalb etishi, yangi ish o'rinlarini tez yaratishi, ichki bozorni tovar va xizmatlar bilan to'ldirishi hamda aholining daromad manbalarini diversifikatsiya qilishi bilan ajralib turadi. Ayniqsa, iqtisodiy faollik darajasi poytaxt va yirik sanoat markazlaridan past bo'lgan hududlarda tadbirkorlikni rivojlantirish mintaqaviy tafovutlarni qisqartirishning amaliy vositasi bo'lib xizmat qiladi.

Milliy statistika ma'lumotlariga ko'ra, 2025-yilda kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning O'zbekiston yalpi ichki mahsulotidagi ulushi 52,2 foizni tashkil etgan. Shu bilan birga, kichik tadbirkorlik subyektlarining jami bandlikdagi ulushi 74,9 foizga yetgan. Bu ko'rsatkichlar kichik biznes nafaqat qo'shimcha iqtisodiy faoliyat sohasi, balki bandlik va daromad yaratishning asosiy institutsional tayanchlaridan biri ekanini ko'rsatadi (O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi, 2026a, 2026b).

Tezisning maqsadi hududlarda kichik biznes va tadbirkorlikni rivojlantirishning mintaqaviy iqtisodiy o'sishga ta'sir mexanizmlarini yoritish, mavjud hududiy tafovutlarni aniqlash hamda tadbirkorlik faolligini kuchaytirish orqali barqaror hududiy o'sishni ta'minlashga qaratilgan amaliy yo'nalishlarni asoslashdan iborat.

## ASOSIY QISM

Kichik biznesning mintaqaviy iqtisodiy o'sishga ta'siri bir nechta o'zaro bog'liq kanallar orqali namoyon bo'ladi. Birinchidan, tadbirkorlik yangi ish o'rinlarini yaratib, mahalliy mehnat resurslaridan samarali foydalanish imkonini beradi. Ikkinchidan, kichik korxonalar mahalliy xomashyo, mehnat, xizmatlar va infratuzilmaga talabni oshirib, hudud ichidagi iqtisodiy multiplikatorni kuchaytiradi. Uchinchidan, kichik

biznesning rivojlanishi mahalliy budjet bazasini kengaytiradi va aholining iste'mol imkoniyatlarini yaxshilaydi. To'rtinchidan, yangi tadbirkorlarning bozorga kirishi raqobatni kuchaytirib, mahsulot sifati, xizmat ko'rsatish va innovatsion faoliyatni rag'batlantiradi.

2025-yil 1-iyul holatiga O'zbekistonda fermer va dehqon xo'jaliklarisiz 393 359 ta faol kichik tadbirkorlik subyekti mavjud bo'lgan. Ularning hududiy taqsimoti bir xil emas: Toshkent shahrida 91 916 ta, Toshkent viloyatida 38 140 ta, Samarqand viloyatida 34 124 ta va Farg'ona viloyatida 30 817 ta kichik biznes subyekti faoliyat ko'rsatgan. Surxondaryo viloyatida esa ushbu ko'rsatkich 21 053 tani tashkil etgan. Bu hududiy konsentratsiya yirik bozor, transport, moliya, xizmatlar va biznes infratuzilmasi rivojlangan joylarda tadbirkorlik faolligi yuqoriroq ekanini ko'rsatadi (O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi, 2025).

Shu bilan birga, kichik biznesning yalpi hududiy mahsulotdagi ulushi bo'yicha hududlar o'rtasidagi tafovutlar tadbirkorlik subyektlari sonidan tashqari, iqtisodiyotning tarmoq tarkibiga ham bog'liq. Masalan, 2025-yilda kichik biznesning yalpi hududiy mahsulotdagi ulushi Andijon viloyatida 70,1 foiz, Buxoro viloyatida 71,0 foiz, Jizzax viloyatida 71,2 foiz va Qashqadaryo viloyatida 69,2 foizni tashkil etgan bo'lsa, yirik sanoat korxonalari iqtisodiyotda katta salmoqqa ega bo'lgan Navoiy viloyatida ushbu ko'rsatkich 21,1 foiz bo'lgan (O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi, 2026a). Demak, kichik biznesning hududiy rivojlanishdagi rolini faqat korxonalar soni bilan emas, balki ularning qo'shilgan qiymat, bandlik, eksport va kooperatsiya zanjirlariga qo'shgan hissasi bilan baholash maqsadga muvofiq.

Jahon bankining O'zbekiston bo'yicha 2025-yilgi iqtisodiy memorandumida xususiy sektor yetakchiligidagi o'sishni jadallashtirish uchun kichik va o'rta biznesning moliyalashtirish imkoniyatlarini kengaytirish, muqobil moliyalashtirish instrumentlarini rivojlantirish, tartibga solish yukini kamaytirish, infratuzilmani yaxshilash va bozor raqobatini kuchaytirish zarurligi ta'kidlanadi. Ayniqsa, elektr ta'minoti, transport va logistika infratuzilmasidagi hududiy muammolar biznes xarajatlarini oshirib, markazdan uzoq tumanlarda tadbirkorlikning o'sish sur'atlarini cheklashi mumkin (World Bank, 2025).

Osiyo taraqqiyot banki tadqiqotlarida ham O'zbekistonning uzoq muddatli iqtisodiy istiqboli xususiy sektor, ayniqsa kichik va o'rta korxonalar faoliyatini rivojlantirish bilan chambarchas bog'liqligi ko'rsatilgan. Kichik biznesni qo'llab-quvvatlash faqat imtiyozli kreditlar ajratish bilan cheklanmasligi kerak. Moliyaviy instrumentlarni diversifikatsiya qilish, biznes yuritish xarajatlarini kamaytirish, savdo jarayonlarini soddalashtirish, raqamlashtirish va mehnat bozori ehtiyojlariga mos

ko'nikmalarni shakllantirish bir-birini to'ldiruvchi institutsional choralar sifatida qaralishi lozim (Asian Development Bank, 2025; Asian Development Bank, 2026).

Qishloq va olis hududlarda kichik biznesni rivojlantirishning iqtisodiy samarasiga alohida e'tibor qaratish zarur. Bunday hududlarda tadbirkorlar ko'pincha moliyalashtirishga kirish imkoniyati cheklanganligi, bozor hajmining kichikligi, transport xarajatlarining yuqoriligi, biznes aloqalari va mentorlik xizmatlarining yetishmasligi bilan to'qnashadi. Jahon banki ma'lumotiga ko'ra, qishloq tadbirkorligini qo'llab-quvvatlashga qaratilgan loyiha 2022-yildan buyon 15 mingdan ortiq tadbirkorni qamrab olgan. Bunday dasturlar mahalliy ish o'rinlari yaratish, yoshlar va ayollarning iqtisodiy faolligini oshirish hamda shahar-qishloq iqtisodiy tafovutlarini qisqartirishga xizmat qiladi (World Bank, 2026).

Shundan kelib chiqib, hududlarda kichik biznesning mintaqaviy iqtisodiy o'sishga ta'sirini kuchaytirish uchun bir nechta ustuvor mexanizm muhim. Birinchisi, hududning iqtisodiy ixtisoslashuviga mos moliyalashtirish tizimini yaratishdir. Kreditlashda faqat garov qiymatiga emas, loyiha pul oqimi, bozor istiqboli va biznes-model barqarorligiga asoslangan baholash mexanizmlarini kengaytirish lozim. Mikromoliyalashtirish, lizing, faktoring, kafillik va venchur moliyalashtirish vositalari hududiy biznesning turli bosqichlariga mos ravishda rivojlantirilishi kerak.

Ikkinchi mexanizm — mahalliy ishlab chiqaruvchilar o'rtasida kooperatsiya zanjirlarini shakllantirish. Kichik biznes yirik sanoat korxonalari, klasterlar, savdo tarmoqlari va eksportyorlar bilan barqaror buyurtma asosida bog'langanida uning iqtisodiy samarasi yuqori bo'ladi. Shu sababli hududlarda mahalliy lashtirish dasturlarini oddiy import o'rnini bosish shaklida emas, balki texnologiya, sifat standartlari va uzoq muddatli yetkazib berish shartnomalariga tayangan kooperatsiya tizimi sifatida rivojlantirish maqsadga muvofiq.

Uchinchi yo'nalish — raqamlashtirish orqali biznesning bozorga kirish xarajatlarini kamaytirish. Elektron savdo, raqamli to'lovlar, onlayn buxgalteriya, elektron davlat xizmatlari va masofaviy marketing vositalari markazdan uzoq hududlardagi kichik korxonalarga hududiy bozor chegarasidan chiqish imkonini beradi. Raqamli platformalar kichik biznesning sotuv geografiyasini kengaytirishi bilan birga, biznes jarayonlarining shaffofligi va rasmiylashuvini ham kuchaytiradi.

To'rtinchi yo'nalish — hududiy biznes infratuzilmasini sifat jihatdan yaxshilash. Sanoat zonolari yoki tadbirkorlik markazlarini yaratishning o'zi yetarli emas; ularning elektr, gaz, suv, yo'l, logistika, laboratoriya, sertifikatlash va konsalting xizmatlari bilan real ta'minlanganligi hal qiluvchi ahamiyatga ega. Infratuzilma sifati past bo'lsa, imtiyozlarning iqtisodiy ta'siri kamayadi va biznesning yashash davri qisqaradi.

Beshinchi yo'nalish — hududiy tadbirkorlik siyosatini natijaga asoslangan ko'rsatkichlar bilan baholashdir. Yangi ro'yxatdan o'tgan korxonalar sonining o'sishi o'z-o'zidan muvaffaqiyat belgisi emas. Korxonalarning uch yildan keyingi yashab qolish darajasi, yaratgan doimiy ish o'rinlari, mehnat unumdorligi, eksport hajmi, soliq bazasi va mahalliy kooperatsiyadagi ishtiroki muhim natijaviy indikatorlar bo'lishi lozim. Ana shunda davlat qo'llab-quvvatlash choralarining real iqtisodiy samarasi baholanadi.

Umuman olganda, hududlarda kichik biznesni rivojlantirish iqtisodiy o'sishning o'zini emas, uning sifatini ham o'zgartiradi. Tadbirkorlik keng qatlamlar iqtisodiy faolligini oshirib, daromad va imkoniyatlarning hududiy konsentratsiyasini yumshatadi. Biroq buning uchun kichik biznesni faqat imtiyoz oluvchi sektor sifatida emas, hududiy ishlab chiqarish, xizmatlar, innovatsiya va eksport ekotizimining faol ishtirokchisi sifatida shakllantirish talab etiladi.

### **XULOSA**

Xulosa qilib aytganda, kichik biznes va tadbirkorlik hududlarning iqtisodiy o'sishi, bandligi va mahalliy daromad bazasini kengaytirishning muhim omilidir. O'zbekistonda kichik biznesning YAIM va bandlikdagi yuqori ulushi uning makroiqtisodiy va ijtimoiy ahamiyatini tasdiqlaydi. Shu bilan birga, tadbirkorlik subyektlarining hududlar bo'yicha notekis taqsimlanishi bozor sig'imi, infratuzilma, moliyalashtirish va institutsional sharoitlarda sezilarli tafovutlar mavjudligini ko'rsatadi.

Hududiy iqtisodiy o'sishni jadallashtirish uchun kichik biznesni qo'llab-quvvatlash siyosati mahalliy sharoitga moslashtirilishi zarur. Moliyalashtirish manbalarini diversifikatsiya qilish, transport va muhandislik infratuzilmasini yaxshilash, raqamli savdo va xizmatlarni ommalashtirish, yirik korxonalar bilan kooperatsiyani kengaytirish, tadbirkorlarning malaka va boshqaruv kompetensiyalarini rivojlantirish ustuvor vazifalar bo'lishi lozim.

Eng muhimi, hududiy tadbirkorlik siyosati korxonalar sonini ko'paytirish bilan cheklanmasdan, ularning barqarorligi, unumdorligi va qo'shilgan qiymat yaratish qobiliyatini oshirishga yo'naltirilishi kerak. Ana shunda kichik biznes mintaqaviy iqtisodiy o'sishning qisqa muddatli emas, balki uzoq muddatli va barqaror drayveriga aylanishi mumkin.

### **FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR**

1. Asian Development Bank. (2025). Accelerating private sector and green transformation in Uzbekistan. Asian Development Bank. <https://doi.org/10.22617/TCS240578-2>

2. Asian Development Bank. (2026). Uzbekistan: Small and medium-sized enterprises development program (Subprograms 1 and 2). Asian Development Bank.
3. O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi. (2025, July 15). Qaysi hududda kichik tadbirkorlik subyektlari ko'proq faoliyat yuritmoqda? <https://stat.uz/>
4. O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi. (2026a). Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning yalpi ichki mahsulotdagi ulushi [Statistik ma'lumotlar bazasi]. <https://siat.stat.uz/data/1840/>
5. O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi. (2026b). Kichik tadbirkorlik subyektlarining jami bandlikdagi ulushi [Statistik ma'lumotlar bazasi]. <https://siat.stat.uz/data/274/>
6. World Bank. (2025). Uzbekistan country economic memorandum: Fostering private sector-led growth and global integration. World Bank.
7. World Bank. (2026, February 5). Entrepreneurs bring jobs and opportunity to rural Uzbekistan. World Bank.